

PASSEJADA *PEL* CIRC DE TARRAGONA

8 i 15 de maig

DOSSIER DE CLASSE

NOM: _____

ELS EDIFICIS D'ESPECTACLES

Els edificis d'espectacles eren l'exemple més característic del caràcter cruel i violent del poble romà, i també de la seva arquitectura monumental. N'hi havia tres tipus: el teatre, el circ i l'amfiteatre; però no totes les ciutats disposaven dels tres.

En època republicana eren construccions temporals de fusta; no va ser fins a l'època imperial quan es van començar a fer de pedra. Els teatres podien estar dins el nucli urbà, però el circ i l'amfiteatre, a causa de les seves grans dimensions, solien trobar-se *extra muros* (el de Tàrraco n'és una excepció).

- **El teatre (*theatrum*):** Era un edifici de planta semicircular destinat a la representació d'obres dramàtiques (tragèdies, comèdies, etc). A Hispània els més coneguts són el de Mèrida i el de Sagunt; en trobem altres exemples a Itàlica, Cartagena, Segòbriga i Tarragona.
- **L'amfiteatre (*amphitheatrum*):** Era una construcció original romana de planta ovalada, el·líptica, que recordava la forma de dos teatres units (d'aquí el nom d'amfiteatre o "doble teatre". La seva arena era el lloc on se celebraven duels de gladiadors (munera), lluites d'homes i animals (venationes). El més famós de tots és el Colosseu de Roma; a Hispània, tenim els de Tarragona, Mèrida i Itàlica.
- **El circ (*circus*):** Era una construcció de planta oblonga amb un extrem arrodonit i un altre lleugerament corbat destinada a la celebració de curses de cavalls i carros. El circ romà més antic va ser el Circ Màxim de Roma, que es remunta a l'època dels reis. A Hispània són coneguts els de Mèrida i Tarragona.

Teatre de Bosra

Circ de Cesarea

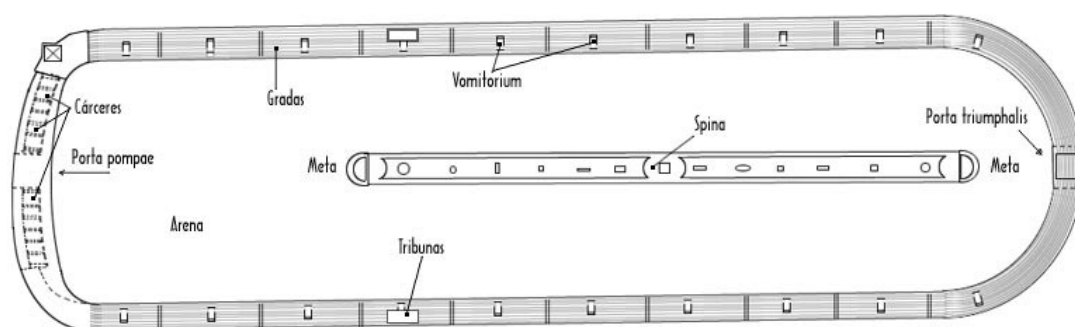

Amfiteatre d'Arles

EL CIRC

El circ era el més gran dels edificis que es podien trobar en una ciutat romana. Tenia forma oblonga, i a causa de la seva grandària solia situar-se extramurs o adossats a les muralles (el cas del circ de Tàrraco és excepcional). Les seves parts essencials eren tres:

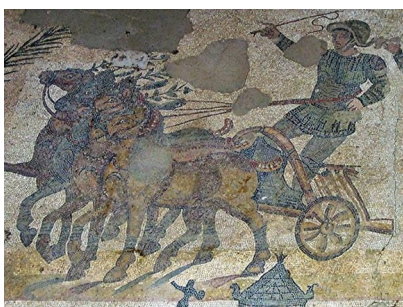
- **Cavea:** Eren les graderies on s'aseia el públic que s'aixecaven al voltant de l'*arena*. Estaven dividides en tres seccions, cada una reservada als espectadors d'una determinada classe social: *imma cavea* (grada inferior), *media* (del mig) i *summa* (superior); més amunt hi havia el *pulluarium*, espai destinat a les dones i als esclaus. Les portes d'accés a la cavea s'anomenaven *vomitoria*. A l'igual que els estadis moderns, disposaven d'escales i galeries perquè el públic accedís als seients.
- **Pulvinar:** Era la tribuna on se situaven les autoritats, que al circ de Roma estava reservada a l'emperador. Es trobava al cercle inferior de la cavea.
- **Carceres:** Eren unes cambres amb sostre de volta situades a l'extrem semicorbat on els equips preparaven els cavalls i els carros abans de cada cursa. Eren com els *bòxers* dels actuals circuits de curses.
- **Arena:** La pista de curses. Deu el nom a la sorra que la cobria que es posava per protegir les peülles dels cavalls.
- **Spinna:** Era un podi allargat i no gaire alt que dividida l'arena longitudinalment en dos. La seva llargada era dos terços del de l'arena i servien per marcar la distància mínima que s'havia de recórrer. Podia estar adornat per estàtues, columnes i altars però els elements més significatius eren les *metae*, dues columnes situades cada una a un extrem que marcaven el lloc per on els carros havien de girar.
- **Porta pompae:** Era una de les dues portes per on s'accedia a l'arena; se situava al mateix extrem que les *carceres* i era el lloc d'entrada dels carros i de les desfilades.
- **Porta triumphalis:** La segona porta era el lloc per on sortia el carro vencedor. Es trobava a l'extrem corbat.

ESPECTACLES

Al circ s'hi podien celebrar diversos tipus d'activitats; entre les més habituals:

- Desfilades (*pompae*) en honor als déus o a algun personatge important.
- Espectacles d'acròbates, com *desultores*, que feien salts sobre cavalls.
- Combats de gladiadors, tot i que era més habitual veure'ls a l'amfiteatre.
- Curses de cavalls.
- Curses de carros, que eren els més freqüents i els de major èxit.

Quadriga (Vila de Bosco Casale)

Els carros rebien noms diferents segons el nombre de cavalls que tinguessin: *bigae* (de dos), *trigae* (de tres), i així fins a set; però els més habituals eren les *quadrigae* (de quatre). L'organitzador (*editor*) de l'espectacle era un personatge important (un magistrat, un potentat, l'emperador) que actuava per munificència o per guanyar-se el favor del poble de cara a unes eleccions.

La cursa era precedida per una desfilada (*pompa*) dels participants acompanyats de música. Quan els carros estaven situats al punt de sortida (vora la *meta* més propera a la *porta pompae*) l'*editor* deixava caure un mocador blanc (*mappa*) com a senyal de sortida.

Cada cursa (*missus*) constava de set voltes al voltant de la *spina*. El nombre de voltes s'indicava amb alguna mena de dispositiu; al circ Màxim eren les figures d'uns dofins que uns esclaus inclinaven amb cada volta completada. El vencedor era el primer en travessar una línia blanca (*calx*) pintada al terra a l'espai entre la *spina* i les *carceres*. En un dia es podien celebrar fins a vint-i-quatre curses. Hi solien participar quatre equips o escuderies (*factiones* o *greges*) que es distingien pel color de la roba dels aurigues: roig (*russata*), blanc (*albata*), blau (*veneta*) i verd (*prassina*).

Cursa de quadrigues (von Wagner 1882)

Cada *factio* tenia els seus seguidors i la rivalitat entre ells podia arribar a ser tan ferotge que solien produir-se baralles. Durant les curses a les grades es feien juguesques en què es podien arribar a jugar grans quantitats de diners. Això fomentava el joc brut: els aurigues eren sovint

subornats o enverinats, i els cavalls eren estimulats amb drogues.

Els aurigues eren lliberts o esclaus que aspiraven a ser lliures; els que obtenien més victòries podien arribar a cobrar sous desorbitats i portar una vida de luxe. L'auriga anava vestit amb un barret i una túnica del color de la seva *factio*, i portava coixins i bandes de cuir com a protecció. Les regnes eren lligades al seu cos però portava un ganivet per tallar-les en cas de caiguda o d'accident (*naufragium*). Durant les curses era habitual escometre els contrincants per fer-los bolcar o tallar-los el pas.

Auriga i cavall (Roma)

Els vencedors eren degudament recompensats però els aurigues que encadenaven més victòries esdevenien autèntics ídols per al poble i rebien sous desorbitats a més d'obsequis dels seus admiradors. Coneixem els noms d'alguns d'aquestsampions com Gai Apuleu Diocles que va guanyar més de 35 milions de sestercis (un milio i mig d'euros) amb les seves 1462 victòries; poques comparades amb les tres mil de Marc Aureli Líber i les 3500 de Pompeu Muscós.

**AQVILO N . . . K . . . AQVI
LONIS · VICIT C · XXX
SECVDAS TVLIT
LXXXVIII
TERTias
TVLit
XXX
VII
HIRPINVS Nepos? AQVI
LONIS · VICIT CXIII
SECVDAS · TVLIT
LVI TERTias · TVLit ·
XXXVI ·
Dis · Manibus
CLAUDIA · HELICE
FECit · Lucio · AVILLO
DIONYSIO
CONDoctori · GRegis ·
RVSSATAE
CONIVGi · DIGNISSImo**

Aquiló, nét(?) d'Aquiló, va
vèncer 130 curses, va quedar
segon en 88 i tercer en 37.

Hirpí, nét(?) d'Aquiló, va
vèncer 114 curses, va quedar
segon en 56 i tercer en 36.

Als déus manes: Claudia
Hèlice va erigir per a Luci
Avilli Dionisi, entrenador de
l'equip roig i digne marit.

Inscripció funerària de l'entrenador Avili en la qual s'hi han representats dos cavall de l'equip i les victòries que van obtenir.

HISTÒRIA

Aquest gran edifici dedicat a la celebració de curses de quadrigues va ser construït a finals del segle I dC, en temps de l'emperador Domicià (79 – 96dC). El seu ús com a hipòdrom es va mantenir aproximadament fins al segle VdC a partir del qual va començar la seva decadència. En època medieval l'arena es va utilitzar com a solar de construcció i gran part de les graderies va ser desmantelada. Les restes conservades van ser declarades monument històric-artístic l'any 1963 i el 2000 la UNESCO les va declarar, junt amb el conjunt arqueològic de Tarragona, patrimoni de la humanitat.

SITUACIÓ

El circ va ser construït sobre una terrassa entre el fòrum provincial i la zona residencial de la colònia. Mentre que la majoria de circs es construïen extra murs per les seves grans dimensions, els tarraconins van innovar incloent-lo dins de la ciutat, de manera que la travessava en paral·lel al cardo maior.

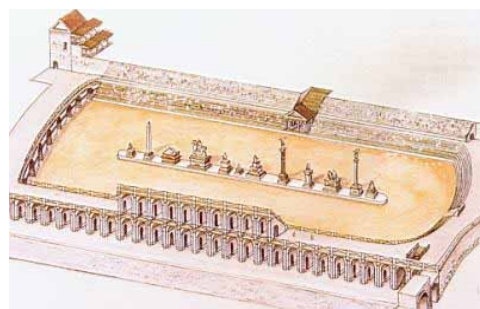
El circ i la part alta de Tàrraco (MNAT)

DIMENSIONS

Les dimensions d'aquest circ eren inferiors a les habituals en aquest tipus d'edifici, per la seva situació dins de la ciutat: feia només 340m de llargada i entre 100 i 115m d'amplada, depenent de l'extrem. Unes dimensions molt inferiors a la majoria de circs conservats que solien fer més de 400m de llargada. El Circ Màxim de Roma, per exemple, feia 580m de llargada i 140 d'amplada.

ESTRUCTURA

L'estructura del circ no es diferencia en gaire a la d'altres circs i hi podem tots els elements característics: l'*arena* amb la *spinna*, la *cavea*, les *carceres*, la *porta triumphalis*, etc. Les graderies s'alçaven 2m per sobre l'arena i descansaven sobre una xarxa de voltes de formigó que servien de corredors per on el públic es podia moure. El pulvinar es trobava al costat llarg que tocava amb el fòrum provincial.

Reconstrucció del circ (Dupré-Sempere)

ACTIVITATS

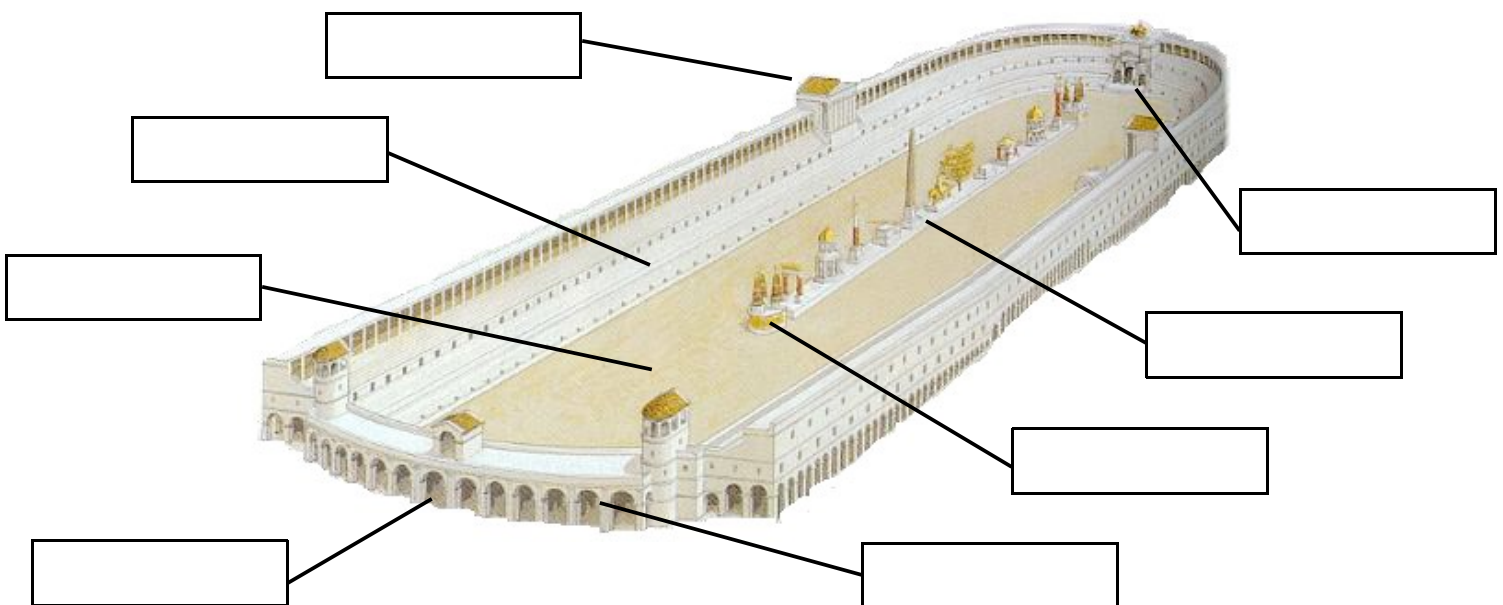
1. Indica si les afirmacions són vertaderes o falses..

- [V] [F] Els circs romans solien construir-se fora de les muralles per la seva grandària.
- [V] [F] El públic accedia a les graderies a través de portes anomenades *vomitòria*.
- [V] [F] El circ més gran de l'Imperi era el circ de Tàrraco.
- [V] [F] Les curses més habituals eren les de quadrigues.
- [V] [F] Una cursa començava quan l'editor feia sonar una trompeta.
- [V] [F] Cada cursa constava de sis voltes a la spinna del circ.
- [V] [F] El guanyador era el primer en travessar la línia davant del pulvinar.
- [V] [F] Les juguesques i el joc brut eren habituals durant les curses.
- [V] [F] Per ser auriga s'havia de ser home lliure i ciutadà romà.
- [V] [F] Els aurigues vencedors esdevenien ídols per al públic i rebien recompenses.

2. Uneix el nom de cada part del circ amb la seva funció

- *cavea* Estances on esperaven els carros abans de sortir.
- *arena* Pista per on corrien els carros.
- *spinna* Palc on s'asseien les autoritats
- *carceres* Mur llarg i elevat al voltant del qual corrien els carros.
- *pulvinar* Graderies des d'on el públic observava l'espectacle.

3. Escribe els noms de les parts d'aquest circ.

4. Observa aquest mosaic trobat a França i exhibit a Lió on s'hi representa una cura al circ de Lugdunum. Localitza i encercla aquests elements:

- L'editor observant des d'un pac sobre les carceres
- Les dues metae
- Uns dofins que marquen les voltes completes.
- Dos naufragia
- Les *carceres*
- Dos aurigues lluitant pel primer lloc
- Quatre esclaus que treballen a peu de pista.

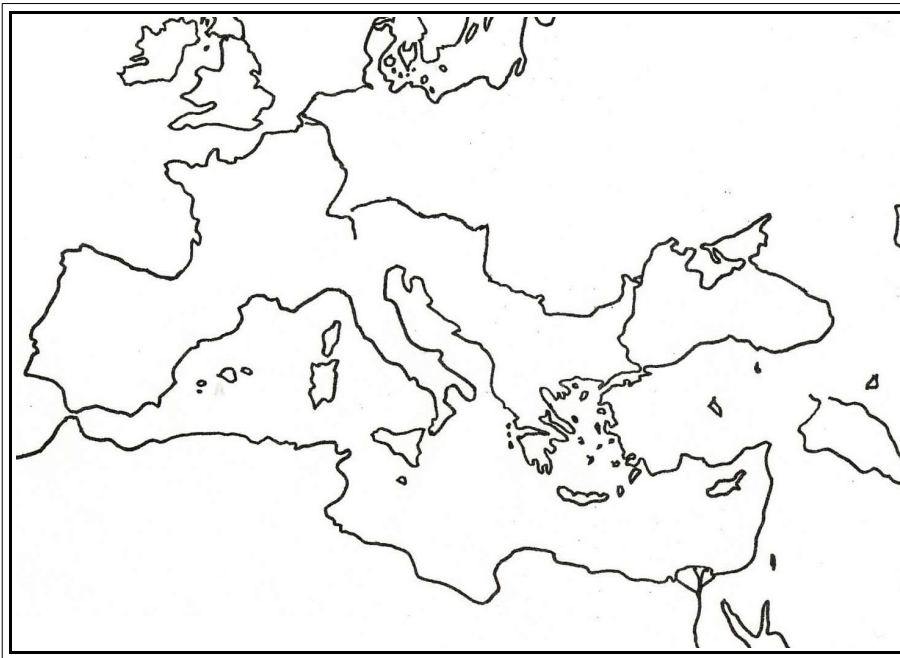

5. Escriu el nom de cada personatge a la part de circ on el trobaríem

- auriga
- jutge de pista
- públic
- emperador
- magistrat
- seguidor dels blaus

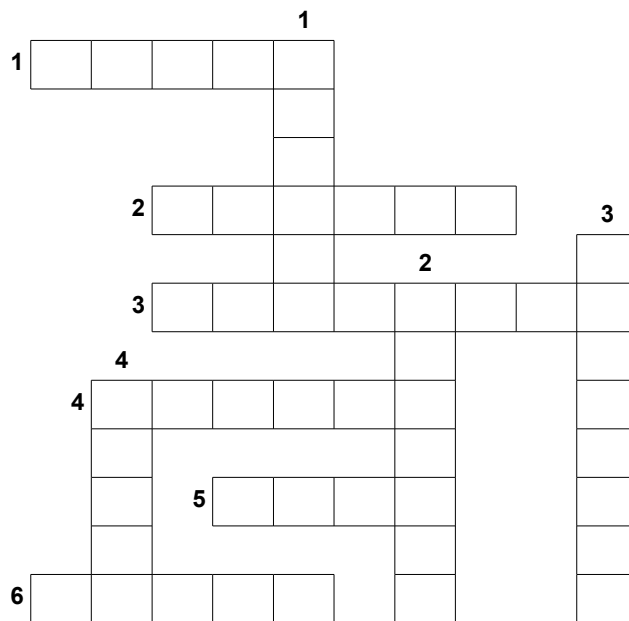
CAVEA	PULVINAR	ARENA

6. Localitza al mapa les ciutats en què s'han trobat restes de cirks romans.

- Arelate (Arles)
- Augusta Treverorum (Trier)
- Camulodúnum (Colchester)
- Cartago
- Cesarea Marítima
- Constantinopla (Istanbul)
- Emèrita (Mèrida)
- Gerasa (Jerash)
- Mediolànum (Milà)
- Roma
- Tàrraco (Tarragona)
- Toletum (Toledo)

7. Completa els mots enquadrats.

Horizontals

1. Els carros havien de correr al seu voltant.
2. Personatgs que ofería els jocs (en llatí).
3. Carro tirat per quatre cavalls.
4. Cursa (el llatí)
5. Carro tirat per dos cavalls.
6. Graderies (en llatí)

Verticals

1. Persona a càrrec de les regnes.
2. L'equip de color vermell (en llatí)
3. Els boxers d'un circ.
4. Senyal d'inici (en llatí).

BIBLIOGRAFIA

- JOHNSTON, HAROLD W., La vida en la antigua Roma, Madrid 2010
- CARCOPINO, JÉRÔME, La vida cotidiana en Roma en el apogeo del Imperio, barcelona 1994
- Diccionario de Culturas Clásicas, Barcelona 2012

ARACNOGRAFIA

- <http://www.mnat.es/http://ca.wikipedia.org/wiki/Tarraco>
- <http://www.tarracowiki.cat>
- <http://www.xtec.es/~sgiralt/labyrinthus/roma/roma.htm>
- <http://www.tinet.cat/~tarraco/ztarraco03.html>
- <http://www.tarragona.cat/som-patrimoni>
- <http://www.tarraconensis.com/vidaromana/espectaculos/espectaculos.html>
- <http://classicsalaromana.blogspot.com.es/2011/02/el-circ-roma.html>